12 Verifikácia a validácia

– procesy na zistenie, že softvér zodpovedá špecifikácii a spĺňa požiadavky používateľa

☞ *verifikácia: "Vytvárame výrobok správne?"*

☞ *validácia: "Vytvárame správny výrobok?"*

Sledované vlastnosti

– SPRÁVNOSŤ: miera splnenia špecifikácie výrobku

– POUŽITEĽNOSŤ: miera splnenia potrieb používateľa

– ROBUSTNOSŤ: miera odolnosti voči nepriaznivým vplyvom okolitého prostredia (zadanie nepovolených vstupov, zmena operačného prostredia, zlyhanie časti systému, …)

– SPOĽAHLIVOSŤ: miera frekvencie a kritickosti zlyhania prevádzky výrobku (sleduje sa stredná doba poruchy a doba opravy následkom poruchy)

– VÝKONNOSŤ: definuje sa pomocou viacerých ukazovateľov: doba odozvy, pamäťové nároky, …

– PRENOSNOSŤ: miera prispôsobivosti systému rôznym operačným prostrediam

– BEZPEČNOSŤ: miera odolnosti voči neoprávneným zásahom do systému

…. (pozri vlastnosti softvérových výrobkov)

☞ *Správnosť výrobku nepostačuje!*

☞ *Dokonca správnosť niekedy nie je nevyhnutná!*

Príklad:

Špecifikácia procedúry SORT:

Vstupná podmienka A: array(1..N) of INTEGER

Výstupná podmienka B: array(1..N) of INTEGER, pričom $B(1) \le B(2) \le \ldots \le B(N)$

Implementácia

```
procedure SORT
   begin
        B := 0
   end   {SORT}
```

! V špecifikácii chýba:

...a prvky poľa B sú permutáciou prvkov poľa A

Testovanie: proces odvodenia určitých vlastností výrobku na základe výsledkov použitia, prevádzky výrobku (vykonania softvérového systému) v známom prostredí s vybranými vstupmi.

Cieľ verifikácie a validácie (V & V)

– odhaliť chyby počas vývoja: *test, ktorý neodhalí nesprávne správanie sa systému je neúspešný*

– preukázať požadované vlastnosti

Dijkstra: "Testovanie nemôže preukázať, že v programe nie sú chyby. Môže iba ukázať, že tam chyby sú!"

Murphy: "Ak systém môže 'spadnúť", spadne – a to v najhoršom (najnevhodnejšom) možnom okamihu."

V & V
- etapa životného cyklu
  - úroveň
    - modul
    - subsystém
    - systém
- techniky
  - statické
  - dynamické
- stratégie
  - zhora-nadol
  - zdola-nahor
  - jednofázové
  - sendvičové
  - porovnávaním
  - rizikové

Plán testovania

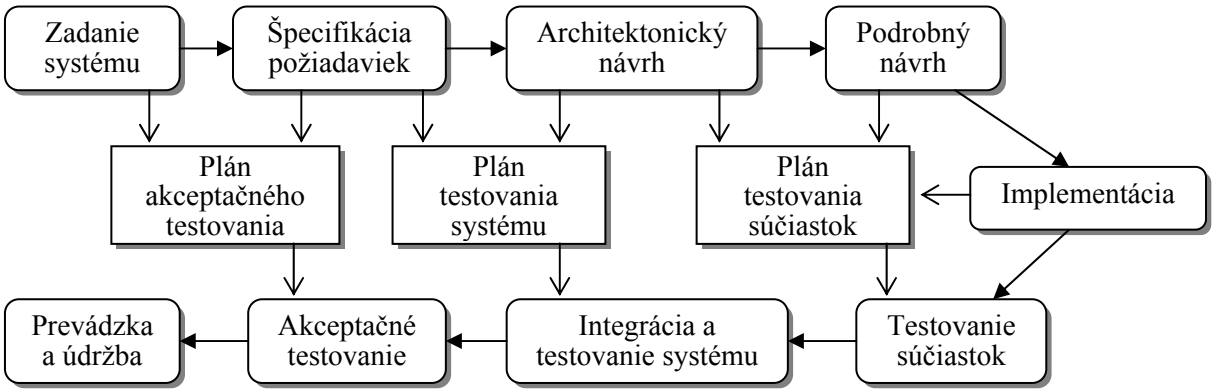

Statické a dynamické overovanie

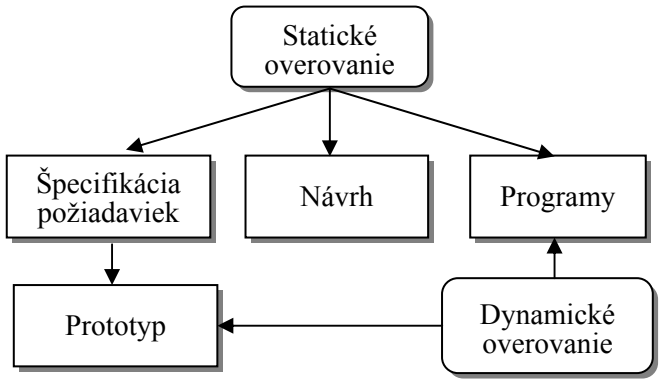

Predpovedanie počtu chýb

Pred testovaním sa vložia „umelé chyby“. Potom sa porovnáva pomer nájdených skutočných a umelých (vložených) chýb.

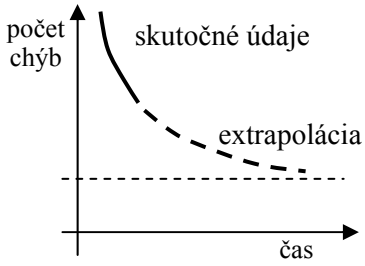

Problém nových chýb pri oprave existujúcich.

Techniky verifikácie a validácie

Dynamické overovanie (testovanie)

- veľkosť testovacej množiny musí byť “prijateľná”
- testovací vstup sa vyberá na základe *testovacieho kritéria* (určuje podmienky, ktoré musia spĺňať množiny testovacích vstupov, napr. pokrytie všetkých príkazov v programe)
- rôzne testovacie vstupy by mali odhaliť rôzne chyby
- mali by sa odhaliť “všetky” chyby (nedostatky)

Vlastnosti testovacieho kritéria:

- *spoľahlivosť:* kritérium *K* je spoľahlivé, ak všetky množiny testovacích vstupov, ktoré spĺňajú kritérium *K* odhalia tie isté chyby, t.j. nezáleží na tom, ktorá množina testovacích vstupov sa vyberie, vždy odhalíme tie isté chyby
- *platnosť:* kritérium *K* je platné, ak pre každú chybu v programe existuje množina testovacích vstupov, ktorá spĺňa kritérium *K* a ktorá odhalí chybu

Ak je testovacie kritérium spoľahlivé a platné a množina testovacích vstupov, ktorá spĺňa kritérium uspeje (neodhalí žiadne chyby), tak program *neobsahuje chyby*.

ALE

Bolo ukázané, že neexistuje algoritmus, ktorý určí platné kritérium pre ľubovoľný program.

Prístupy dynamického testovania:

1. **náhodné testovanie**
2. **funkcionálne testovanie** – na základe špecifikácie programu (vstupy, výstupy)
   → *metóda čiernej skrinky* (angl. black box, data driven, functional, input/ output driven, closed box)
3. **štrukturálne testovanie** – na základe vnútornej štruktúry
   → metóda bielej skrinky (angl. white box, glass box, logic driven, path oriented, open box)
4. **testovanie rozhraní** – na základe znalostí rozhraní medzi modulmi a špecifikácie programu

Použitie jednotlivých prístupov:
na ľubovoľnej úrovni

Proces dynamického testovania

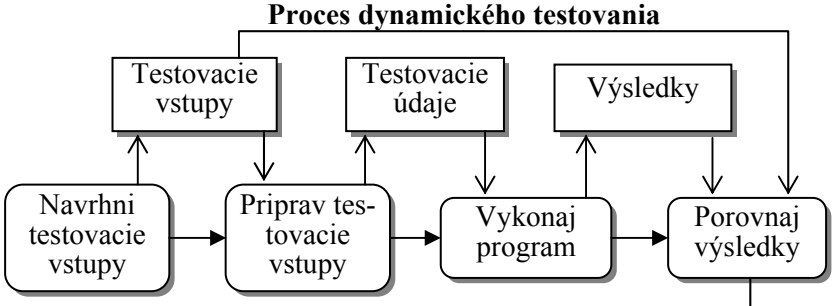

Najvhodnejšie použitie

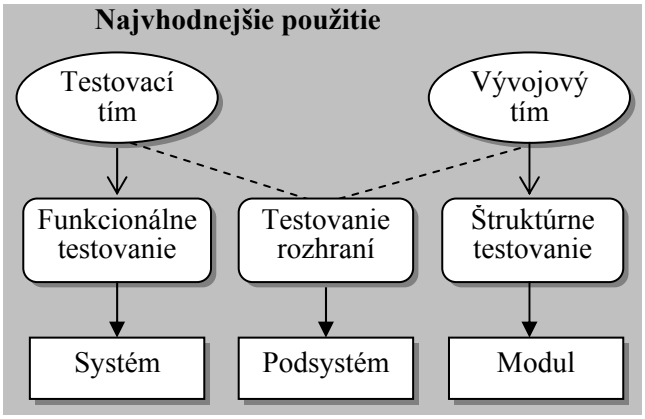

Statické overovanie

- nevyžaduje vykonanie programu
- najčastejšie sa sleduje zhoda so špecifikáciou a požiadavkami používateľa

Prístupy statického overovania:

1. *formálna a neformálna prehliadka dokumentu* (angl. walkthrough, inspection)
   - zakladá sa na statickej prehliadke vytvorených dokumentov (aj textov programov)
2. *matematická verifikácia*
   - formálny matematický dôkaz
   - sledovaný dokument musí byť formálne reprezentovaný (definovanie sémantiky)

Funkcionálne testovanie

- zistenie, či vstupno-výstupné správanie vyhovuje špecifikácii (matematická funkcia sa špecifikuje vstupmi a výstupmi)
- neuvažuje sa vnútorná štruktúra, logika modulu (systému)
- testovacie vstupy sa odvádzajú priamo zo špecifikácie
- úplné funkcionálne testovanie v praxi nemožné
- neuvažovaním logiky systému môže narásť množina testovacích vstupov, najmä pri testovaní celého systému alebo podsystému (nezávislé časti systému)

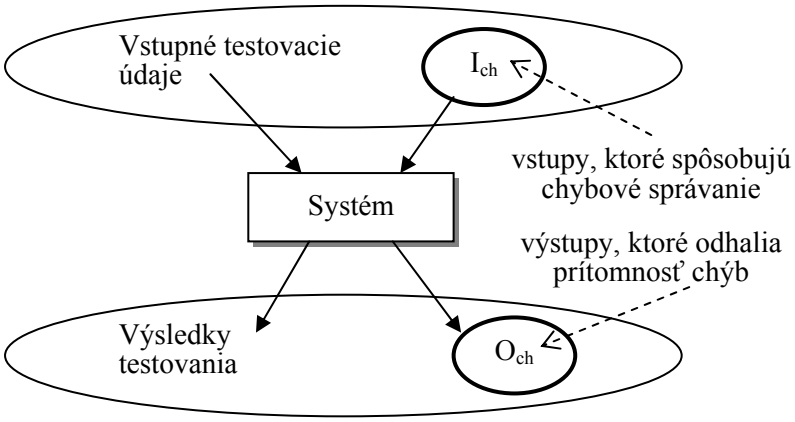

Cieľ funkcionálneho testovania: vybrať také testovacie vstupy, pre ktoré pravdepodobnosť príslušnosti do množiny I_{ch} je vysoká

Príklad:

```
//program vynásobí dve čísla
        ...
prod = x * y;
if (prod == 42)
      prod = 0;
else printf("%d", prod)
```

chyba pri výsledku 42 sa funkcionálnym testovaním pravdepodobne neodhalí

Rozdelenie vstupov/výstupov do tried ekvivalencie

- triedy ekvivalencie, pre ktoré je správanie systému identické (vstup-výstup)
- vytvorenie tried ekvivalencie na základe *vstupnej podmienky* a *výstupnej podmienky*
- kombinácia pri viacerých vstupoch/ výstupoch

Vlastnosti tried ekvivalencie

- každý možný vstup/výstup patrí do jednej z tried ekvivalencie
- žiadny vstup/výstup nepatrí do viacerých tried ekvivalencie
- ak sa pri danom vstupe/výstupe zistí chyba, tak rovnakú chybu možno odhaliť použitím iného vstupu/výstupu z danej triedy ekvivalencie

☞ *Nezabudnúť na chybové prípady!*

Určenie tried ekvivalencie pre niektoré typy V/V

1. ROZSAH

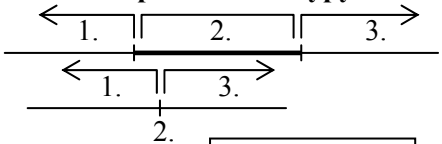

2. HODNOTA

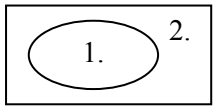

3. PRVOK MNOŽINY

4. PRAVDIVOSTNÁ HODNOTA — TRUE 1. FALSE 2.

Výber testovacích údajov z tried ekvivalencie

- „stred“ triedy ekvivalencie
- „hranice“ triedy ekvivalencie (prípadne spolu so susediacimi hodnotami)
- náhodne (používa sa iba na doplnenie množiny testovacích vstupov)

Prístupy k testovaniu údajovej štruktúry pole:

- pole s jednou hodnotou
- polia s rôznymi veľkosťami v rôznych testoch
- testy s prístupom k prvému, „strednému“ a poslednému prvku

Príklad:

Element: ELEM; *T*: ELEM_ARRAY;
Nájdený: BOOLEAN; *L*: ELEM_INDEX

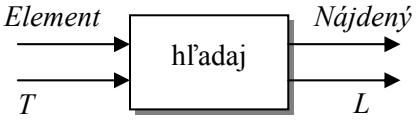

Vstupná podmienka:

- pole *T* má aspoň jeden prvok

Výstupná podmienka:

- nájdený prvok má index *L* (*Nájdený* a *T*(*L*) = *Element*) alebo
- hľadaný prvok nie je v poli (not *Nájdený* a not ∃ *i*: *T*(*i*) = *Element*)

Triedy ekvivalencie:

1. vstupy, kde sa prvok nachádza v poli (*Nájdený* = true)
2. vstupy, kde sa prvok nenachádza v poli (*Nájdený* = false)

Triedy ekvivalencie:

POLE	PRVOK
jedna hodnota	je v poli
jedna hodnota	nie je v poli
viac ako jedna hodnota	prvý prvok poľa
viac ako jedna hodnota	v strede poľa
viac ako jedna hodnota	posledný prvok poľa
viac ako jedna hodnota	nie je v poli

Testovacie vstupy a očakávané výstupy:

POLE (*T*)	PRVOK (*Element*)	VÝSTUP (*Nájdený*, *L*)
17	17	true, 1
17	0	false, ??
17, 29, 21	17	true, 1
41, 18, 9, 31, 30,16	9	true, 3
17, 18, 21, 23, 5, 1, 19	17	true, 6
21, 23, 29, 33	25	false, ??

Štrukturálne testovanie

- vychádza sa z vnútornej štruktúry programu; testuje sa implementácia programu
- snaha o pokrytie rôznych štruktúr programu
  - riadenie
  - údaje
- kritériá:
  - založené na tokoch riadenia (pokrytie ciest, pokrytie rozhodovacích blokov alebo podmienok a pokrytie príkazov)
  - založené na tokoch údajov
  - mutačné testovanie

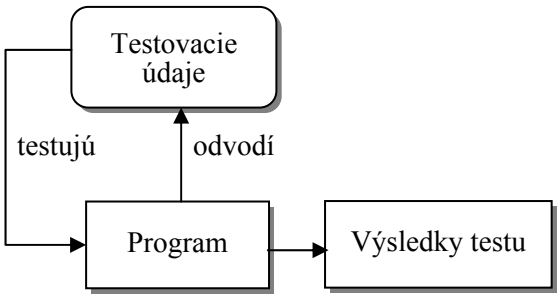

Kritériá založené na riadení

- vychádza sa z grafu tokov riadenia
  - uzly → príkazy
  - hrany → možný tok riadenia (pri vykonávaní programu)
- nemožnosť úplného testovania tokov riadenia
- testovanie založené na riadení je *nespoľahlivé*

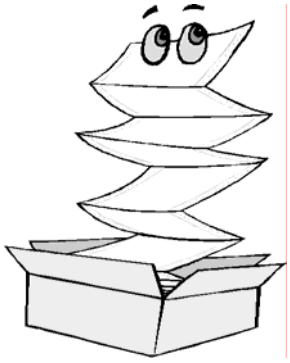

Problémy:

☞
```
if (x + y + z) / 3 = x
      then  put("x, y, z majú rovnaké
                  hodnoty");
      else  put("x, y, z sú rôzne");
```
Test 1: x = 1, y = 2, z = 3

Test 2: x = y = z = 2

Cesty sú pokryté a chyba ostala neodhalená.

☞
(a)
```
if d = 0
   then delenie nulou;
   else x := n/d;
```
(b)
```
x := n/d;
```
iba jedna cesta, ale treba testovať d = 0 aj d ≠ 0

Pokrytie ciest

– každá cesta v programe sa vykoná aspoň raz

1. Vytvorenie grafu tokov riadenia
2. Vytvorenie množiny nezávislých ciest (každá cesta definuje aspoň jeden nový príkaz alebo podmienku)
   Cesta 1: 1-2-3-4-5-6-7
   Cesta 2: 1-2-3-4-5-6-1-…
   Cesta 3: 1-2-4-5-6-7
   Cesta 4: 1-2-4-5-6-1-…
3. Príprava testovacích údajov, ktoré zabezpečia vykonanie každej cesty
4. Vykonanie testov, porovnanie dosiahnutých výsledkov s očakávanými

Príklad grafu tokov riadenia

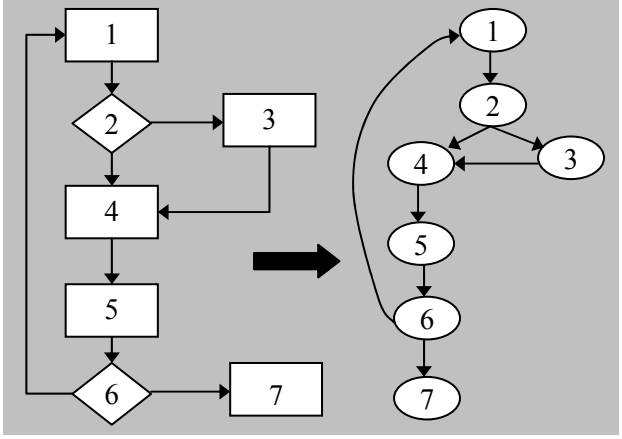

Pokrytie rozhodovacích blokov

– všetky možné výsledky rozhodnutí v programe sa vykonajú aspoň raz

1. Vytvorenie grafu tokov riadenia a nájdenie všetkých bodov rozhodovania
2. Vytvorenie množiny ciest tak, aby sa zahrnuli všetky možnosti rozhodovania
   Cesta 1: 1-**2-3**-4-5-**6-7**
   Cesta 4: 1-**2-4**-5-**6-1**-…
3. Príprava testovacích údajov, ktoré zabezpečia vykonanie každej cesty
4. Vykonanie testov, porovnanie dosiahnutých výsledkov s očakávanými

Pokrytie príkazov

– každý príkaz v programe sa vykoná aspoň raz

1. Vytvorenie grafu tokov riadenia a nájdenie všetkých bodov rozhodovania
2. Vytvorenie množiny ciest tak, aby spolu zahŕňali každý príkaz (uzol grafu) aspoň raz
   Cesta 1: 1-2-3-4-5-6-7
3. Príprava testovacích údajov, ktoré zabezpečia vykonanie každej cesty
4. Vykonanie testov, porovnanie dosiahnutých výsledkov s očakávanými

☞ *Vo všeobecnosti pokrytie príkazov vyžaduje menej ciest ako pokrytie rozhodovacích blokov a pokrytie rozhodovacích blokov menej ako pokrytie ciest.*

Mutačné testovanie

– cieľom je vytvorenie dôveryhodných testovacích vstupov
– testovacie kritérium: testovacie vstupy musia byť také, aby rozlíšili medzi originálnym programom a mutovaným (zmeneným) programom
  - chyby určeného typu sa zavedú do programu
  - testuje sa s cieľom identifikácie zavedených chýb
  - ak sa identifikujú všetky zavedené chyby, pôvodný program by nemal mať tieto chyby; inak by sa v programe identifikovali použitím zistených testovacích vstupov
– testuje sa dovtedy, kým *mutačné skóre* nemá hodnotu 1 (alebo blízku 1)

$$D / (N - E)$$

D: počet rozlíšiteľných mutantov (testovacími vstupmi)
N: počet mutantov celkovo
E: počet ekvivalentných mutantov

Kritériá založené na tokoch údajov

– využíva sa informácia o definovaní a používaní údajov
– pokrytie definícií a použití premenných
– vychádza sa z grafu definície a použitia údajov
  uzly → DEF: reprezentuje definíciu premennej
  C-USE: reprezentuje použitie premennej
  P-USE: reprezentuje použitie premennej v podmienke

Testovanie rozhraní

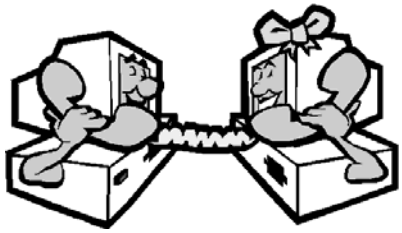

- najmä pri integrácii (pod)systémov
- snaha o odhalenie chýb, ktoré vznikajú pri komunikácii súčiastok (modulov)
  - nesprávne použitie rozhrania (napr. zlý typ parametrov)
  - chyby v časovaní (pri systémoch reálneho času)
  - nesprávne pochopenie rozhrania (volaný modul sa nespráva tak, ako sa očakáva a to spôsobí neočakávané správanie sa volajúceho modulu)

Statické overovanie

- nevyžaduje vykonanie programu
- sleduje sa zhoda so špecifikáciou, resp. požiadavkami používateľa

Prehliadka dokumentu

- ⇨ neformálna: *walkthrough*
- ⇨ formálna: *inspection* (Michael Fagan, IBM, 1976)

- používa sa v každej etape softvérového projektu
- sledujú sa všetky typy chýb; nie iba chyby v logike a funkcionalite
- formálna prehliadka sa vykonáva v predpísanej postupnosti krokov
- stretnutie sa ohraničuje max. 2 hodinami
- formálnu prehliadku vedie vyškolený moderátor
- efektívnosť prehliadky sa zlepšuje použitím zoznamov otázok (angl. checklist)
- udržiavajú sa štatistiky o type chýb a ich počte; tieto sa analyzujú s cieľom zvýšenia efektívnosti prehliadky

- zúčastňujú sa odborníci *všetkých* úrovní v organizácii okrem najvyššieho vedúceho
  - široké spektrum znalostí (revidujúca etapa, nasledujúca etapa, zákazník, používateľ, manažér, zástupca skupiny zabezpečenia akosti)
  - jednotliví zúčastnení môžu mať pridelené špeciálne úlohy

Zoznam otázok pri prehliadke textu programu

- Sú použité všetky premenné?
- Nie je konflikt medzi skutočnými parametrami a rozhraním?
- Je správna podmienka ukončenia cyklu?
- Má každá funkcia zrozumiteľný formulár?
- Vyhovujú mená premenných norme …

Kroky formálnej prehliadky

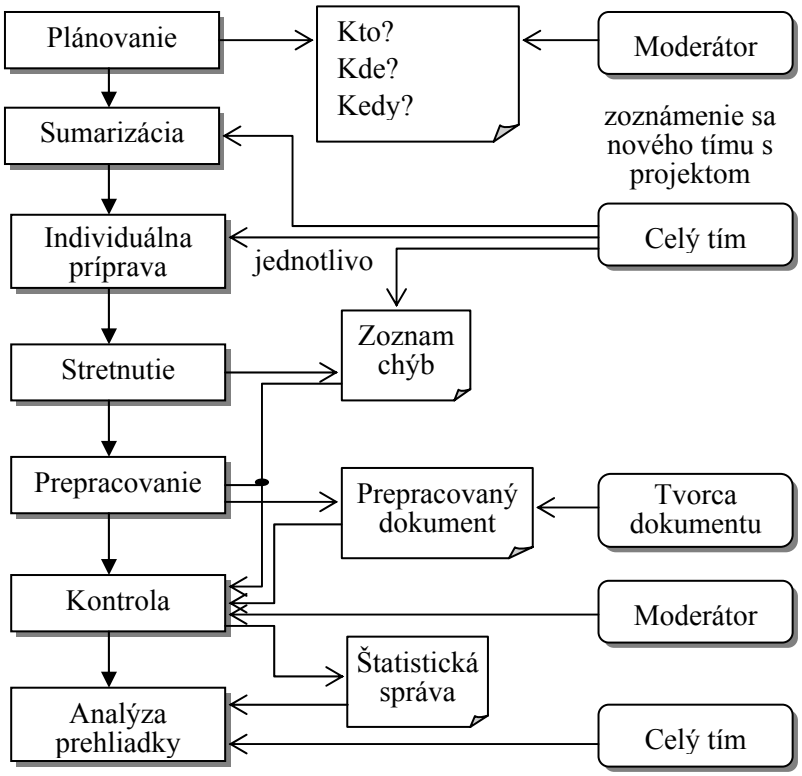

Prehliadka textu programu

Prehliadka textu programu predstavuje množinu procedúr, ktorých úlohou je identifikácia chýb počas spoločného prechádzania zdrojovým textom programu. Pri každej súčiastke treba vykonať dve činnosti:

- programátor najskôr podrobne vysvetlí logiku modulu a
- potom sa modul analyzuje vzhľadom na zoznam najčastejšie sa vyskytujúcich programátorských chýb (napr. chyby pri výpočte a porovnávaní, neriešené vetvenia a pod.).

Pri prehliadke sa často vychádza aj zo špecifikácie: na spoločnom stretnutí inšpektorov sa analyzuje logika modulu vzhľadom k jeho špecifikácii. Analýza sa vo väčšine prípadov vykonáva s vybranými testovacími údajmi.

Stratégie testovania

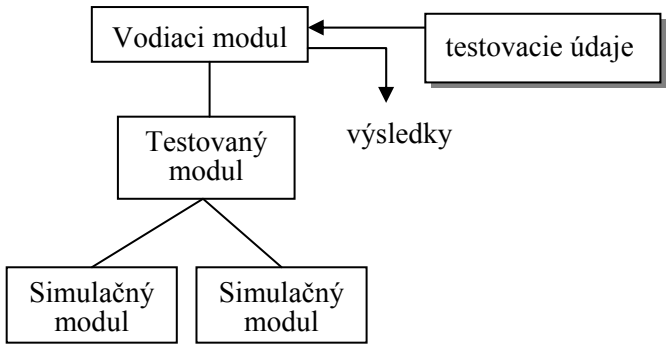

- prístup k testovaniu celého systému
  - testovanie zdola-nahor
  - testovanie zhora-nadol
  - jednofázové testovanie
  - sendvičové testovanie
  - testovanie porovnávaním

Testovanie zdola-nahor

angl. bottom-up testing

- vhodné, ak veľa modulov „nižšej“ úrovne predstavuje všeobecné moduly, ktoré iné časti systému často používajú

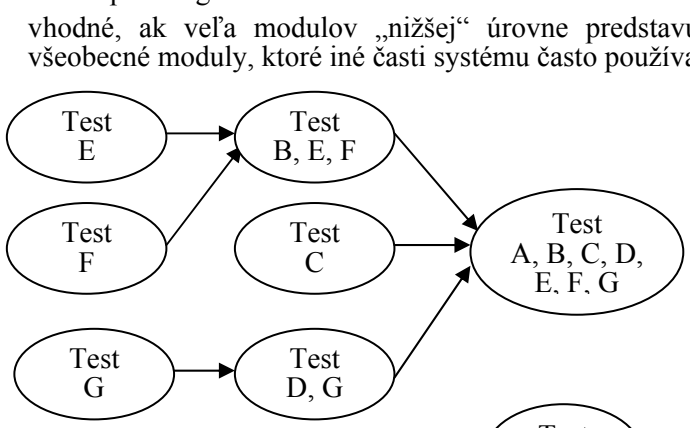

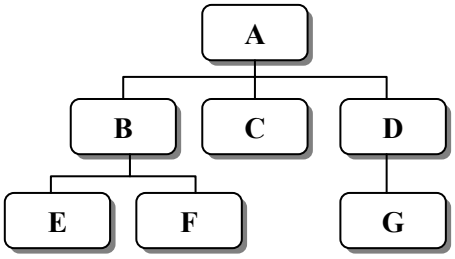

Testovanie zhora-nadol

angl. top-down testing

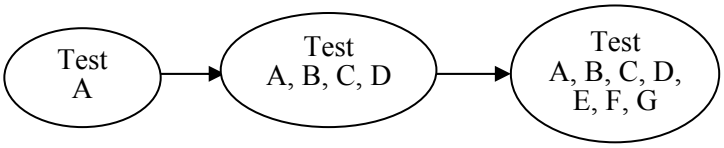

- inkrementálne zaraďovanie modulov
  - do hĺbky $A \rightarrow B \rightarrow E \rightarrow F \rightarrow C \rightarrow D \rightarrow G$ (možnosť paralelného testovania)
  - do šírky $A \rightarrow B \rightarrow C \rightarrow D \rightarrow E \rightarrow F \rightarrow G$
- problémy so simuláciou modulov na nižších úrovniach
- obmedzená znovupoužiteľnosť modulov

Jednofázové testovanie

angl. big-bang testing

- moduly sa otestujú samostatne a potom sa naraz integrujú
- hodí sa iba pre malé systémy
- náročná identifikácia miesta chyby pri integrácii
- náročné odlíšenie chýb v rozhraniach modulov od ostatných chýb

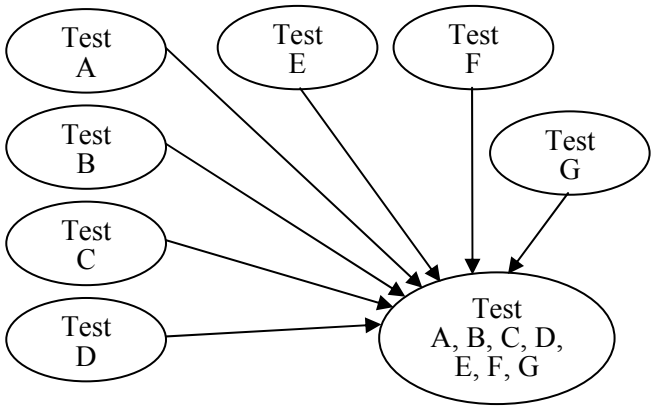

☞ *Jednofázové testovanie sa neodporúča.*

Sendvičové testovanie

angl. sandwich testing

- kombinácia stratégie zhora-nadol a zdola-nahor
- moduly sa rozdelia do dvoch skupín:
  - *logické:* zabezpečujú najmä riadenie a rozhodovanie
  - *funkčné:* zabezpečujú najmä vykonávanie požadovaných funkcií (operácií)

LOGICKÉ MODULY → testujú sa zhora-nadol

FUNKČNÉ MODULY → testujú sa zdola-nahor

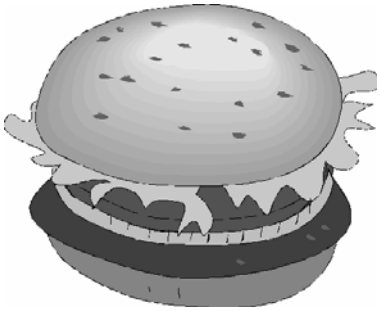

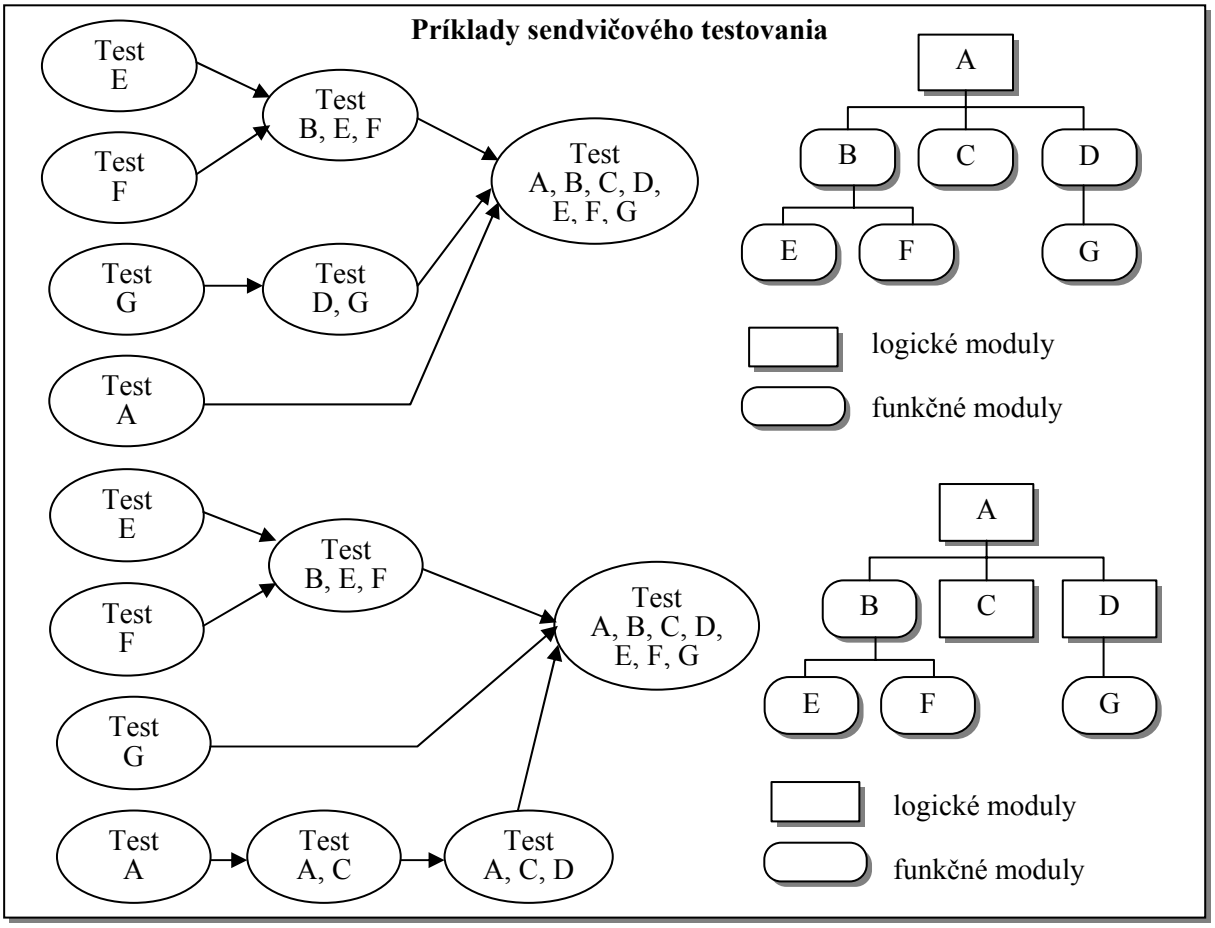

Testovanie porovnávaním

angl. comparison testing, back-to-back testing

- existuje viac verzií systému na testovanie
  - prototyp
  - vývoj vysoko spoľahlivých systémov použitím techniky programovania N-verzií
  - vývoj viacerých verzií produktu pre rôzne platformy
- rovnaké výsledky značia, že verzie *pravdepodobne* pracujú správne
- problémy:
  - rovnaké chyby vo verziách
  - nevyhovujúca špecifikácia

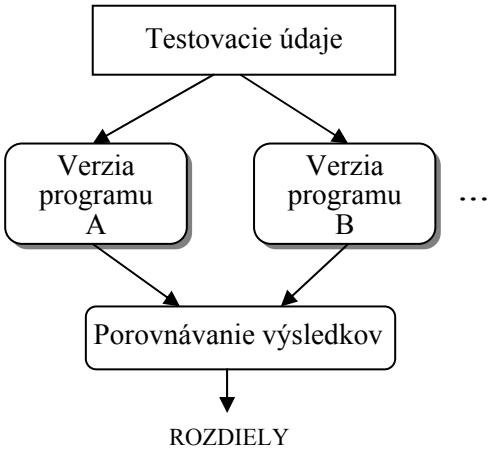

Testovanie produktu

CIEĽ: zaručiť úspešný priebeh akceptačného testovania

- testovanie funkčnosti celého systému
- testovanie robustnosti celého systému
- kritické testovanie (angl. stress testing): testujú sa hraničné podmienky
- testovanie objemu údajov (anlg. volume testing)
- regresné testovanie (v prípade, ak už existoval nejaký systém)
- testovanie použiteľnosti
- testovanie splnenia ohraničení
  - doba odozvy
  - pamäťové nároky
  - bezpečnosť (preniknutie do systému by malo byť drahšie ako informácie v ňom)
- testovanie zotavenia (chyby, nesprávne vstupy, zariadenia, odpojenie napájania,…)
- testovanie dokumentácie: dodržanie štandardov, aktuálnosť, použiteľnosť

Akceptačné testovanie

- používateľ určí, či produkt spĺňa zadanie
  - správnosť
  - robustnosť
  - výkonnosť
  - dokumentácia
- testuje sa na reálnych údajoch

☞ *Ďalšie zmeny po akceptácii predstavujú údržbu.*

Alfa a beta testovanie

- produkt, u ktorého sa predpokladá veľké rozšírenie a nemožno vykonať akceptačné testy u každého zákazníka (kompilátory, operačné systémy, rôzne podporné prostriedky)
- *alfa test*
  - na pracovisku, kde sa softvér vyvíja
  - testuje používateľ, vývojoví pracovníci ho sledujú a zaznamenávajú chyby
  - známe prostredie
- *beta test*
  - testovanie u používateľov používateľmi
  - prostredie pre vývojový tím neznáme
  - výsledkom je správa používateľa ⇒ modifikácie softvéru ⇒ softvér sa odovzdáva (predáva) na používanie

Prostriedky na podporu testovania

Statické analytické prostriedky

Statická analýza predstavuje analýzu zdrojového textu programu bez jeho skutočného vykonávania. Vstupmi statických analytických prostriedkov sú požiadavky, návrhové dokumenty a text programu. Tieto prostriedky kontrolujú tok údajov a zaznamenávajú chyby ako napr. neinicializované premenné, nekonzistentné rozhrania, nikdy nevykonávané príkazy. Na základe týchto chýb možno odvodiť ďalšie chybové charakteristiky programu.

Informácie poskytované statickými analyzátormi zahŕňajú:

- chybové správy o syntaktických chybách,
- počet výskytov príkazov v programe podľa ich typu,
- mapy vzájomných odkazov použitia identifikátorov,
- analýza spôsobu použitia identifikátorov v každom príkaze (dátový zdroj a cieľ, volajúci parameter, nepoužívaný parameter),
- procedúry a funkcie volané každým podprogramom,
- neinicializované premenné,
- premenná s priradenou hodnotou, ktorá sa nikde nevyužíva,
- izolované časti programu, ktoré nemožno vykonať pri žiadnej kombinácii vstupných údajov,
- odchýlky od implementačných štandardov (jazykových a interných pre danú organizáciu),
- nesprávne používanie globálnych premenných, zoznamov parametrov (napr. nesprávny počet parametrov, typová nezhoda, neinicializované vstupné parametre, výstupné parametre s nepriradenou hodnotou, výstupné parametre bez ďalšieho použitia vo volajúcom programe, nepoužité parametre).

Experimentálne výsledky s použitím metód statickej analýzy ukazujú, že kombináciou s metódami prehliadky textu programu možno identifikovať 50-80% chýb v programe.

Dynamické analytické prostriedky

Dynamické analytické prostriedky sú prostriedky, ktoré zhromažďujú a analyzujú informácie na základe vykonávania testovaného programu. V rámci dynamickej analýzy sa vykonávajú tieto operácie:

- analýza pokrytia (stanovenie, určenie miery aktivácie štrukturálnych elementov programu na určenie adekvátnosti vykonaného testu);
- trasovanie (vytvorenie histórie vykonávania programu; môže ísť o trasovanie výpočtovej cesty, trasovanie tokov logiky spracovania, trasovanie dátových tokov a trasovanie nastavených bodov prerušenia);
- analýza zaťaženia (určenie, ktoré časti programu sa vykonávali najčastejšie);
- simulácia (reprezentujú sa určité vlastnosti správania fyzického alebo abstraktného systému pomocou počítača);
- analýza časovania (určenie skutočného spotrebovaného CPU času na vykonanie programu alebo jeho časti);
- analýza využívania zdrojov (analýza využívania hardvérových a softvérových systémových prostriedkov);
- symbolické vykonávanie (rekonštrukcia logiky a výpočtu pre danú výpočtovú cestu prostredníctvom vykonania cesty so symbolickými údajmi namiesto skutočných);
- overovanie platnosti tvrdení definovaných používateľom o vzťahu medzi jednotlivými elementmi programu (tvrdenie možno reprezentovať logickým výrazom, ktorý špecifikuje podmienku alebo vzťah medzi programovými premennými; overovanie možno vykonať na symbolickej úrovni alebo pri vykonávaní programu);
- vyhodnocovanie ohraničení (generovanie a/alebo riešenie vstupných alebo výstupných ohraničení na dokázanie správnosti programu; táto funkcia býva časťou symbolických vyhodnocovačov alebo automatických generátorov testovacích údajov).